

Ivana Hostová *Chvála odchýlok: Slovenská poézia a preklad po roku 1989*
(Bratislava: Knižná edícia ASPEKT, 2025)
(posudok habilitačnej práce)

Translatologická monografia Ivany Hostovej *Chvála odchýlok* je rozsiahlou syntézou výskumu prekladu poézie, ktorý vznikol systematicky niekoľko rokov, až doslova dozrel do rozmeru sústredeného výstupu. Spolu s monografiou Mariána Andričíka *Slovenská poézia v anglických knižných prekladoch* (2021) sa zaraďuje k ťažiskovým informačným a vedeckým zdrojom o slovenskej poézii v preklade do angličtiny ako jazyka, ktorý má nielen národný charakter, ale tie status „lingua franca“.

Súčasťou Hostovej vedeckého „syntetického“ prístupu je zapojenie viacerých vektorov heuristiky a bádania, pričom podstatnú časť tvorí situácia prekladu slovenskej poézie do anglického jazyka so všetkými súradnicami a aktérmi. Miesto dostávajú prehľadové štatistiky (z ktorých viaceré bádatelka pripravila a zostavila sama) a ich kvalitatívna interpretácia, ako to však pri preklade poézie býva, značná pozornosť sa venuje individuálnym prípadom. Na jednej strane sú to prekladatelia a propagátori slovenskej poézie v anglofónnom prostredí, ktorí sa tejto činnosti venujú dlhodobo a často ako svoju ústrednú činnosť (J. Sutherland-Smith a J. Minahane). Pozornosť je však tiež smerovaná na osobnosti autorov alebo tiež „osobností“ v ironickom význame slova. Ukazuje sa totiž, že prezentácia (vlastného) diela v preklade sa stáva priestorom zvyšovania prestíže (nie nadarmo je prekladanosť diela kritériom jeho kánonickosti), ktorá však nie vždy má aj reálne základy. Za dôležitú rovinu monografie považujem aj explicitné či nepriame hodnotiace súdy, pretože oblasť prekladov zo slovenčiny je málo reflektovaná a uniká systematickému porovnaniu. Pritom už dávno platí, že nemusíme byť vďační za každý transfer zo Slovenska do cudziny, ale že máme právo klásť na tento vektor kultúrnej výmeny nároky.

Okolnosť neadekvátnej prezentácie slovenskej kultúry a umenia v zahraničí – alebo konkrétnejšie poézie v angličtine – je dlhodobo problémom. Jestvujú antológie či knižné preklady, ktoré prezentujú autorov zo Slovenska v neprimerane „zvýznamnenom“ (seba)obraze. Často ide o akt „gatekeepingu“ alebo iných využitých príležitostí, zaujímalo by ma – aká by bola podľa I. Hostovej primeraná stratégia prezentácie slovenskej poézie a kto by ju mal zastrešovať. Momentálne sa ukazuje, že

ide viac o individuálne úsilia, ktoré využívajú každú, čo akú malú šancu na jej uskutočnenie.

Hostovej monografia vychádza zo skúseností, ktoré nadobudla ako teoretička a kritička prekladu, v neposlednom rade tiež ako vysokoškolská pedagogička a akademická manažérka a organizátorka translatologických podujatí. Toto všetko ukazuje, aké hlboké je bádateľkino pohrúženie do problematiky. Uchopenie aktu prekladu, okolo ktorého sa vytvárajú „polia“, „siete“ a ďalšie súvzťažnosti, robia túto publikáciu vzácnou a cennou. O to viac, že v slovenskej vede je takto všestranne skúsených ľudí nesmierne málo, keďže sa bádatelia či praktici prekladu venujú iba niektorej z početných stránok prekladu.

Mimoriadne cenné je tiež to, že I. Hostová sa neuspokojuje iba s tým, čo tu doteraz bolo, ale – zrejme ako dôsledok svojho vlastného naturelu – má sklony hľadať nové cesty, experimentálne prístupy, ktoré aj keď nemusia vždy potvrdiť svoju produktivnosť, určite nútia klásť si zásadné otázky, a tak robiť preklad poézie, či analýzu tohto procesu, takmer až vzrušujúcou aktivitou. Povedané inými slovami – bádateľka to celé berie vážne a osobne. Nehľadí na marginálnosť priestoru, ktorý poézia a jej preklad predstavuje, dôveruje výskumu a jeho univerzálnosti, pretože sa potvrdzuje, že pomenované procesy platia v širších súvislostiach. Osobitne vyzdvihujem tretiu časť monografie s názvom *Písanie: Preklad, teória, život*, v ktorej naznačuje možné ďalšie vykročenia vo výskume prekladu poézie a dáva, zatiaľ nepriamo, prísľub, že vidí nové možnosti, po ktorých sa dá v budúcnosti siahnuť a rozpracovať ich.

Publikácia *Chvála odchylok* je v skutočnosti súborom troch monografií, ktoré spolu vytvárajú robustný celok vystihujúci usilovné a poctivé ponorenie do problematiky bádateľky I. Hostovej. Málokedy sa v slovenskom kontexte objaví vedecká práca, ktorá by si vyžadovala toľko rôznych talentov v jednej osobe: porozumenie básnickému textu, porozumenie procesu prekladu, vnímanie rôznorodých podmienok a okolností, za ktorých sa preklad uskutočňuje, trpezlivosť a systematickosť pri zbieraní a triedení detailov, ale tiež odvaha poukázať na to, čo sa nie vždy v celom „svete prekladu“ podarilo a čo si zasluhuje najstť v hodnotení primerané a zaslúžené miesto.

Hostovej monografia potvrdzuje Venutiho pozorovanie: „Released from the constraint to turn a profit, poetry translation is more likely to encourage experimental strategies that can reveal what is unique about translation as a linguistic and cultural practice. [Keďže preklad

poézie nemá nutnosť dosahovať zisk, dokáže viac povzbudzovať k experimentálnym stratégiám, ktoré môžu odhaliť jedinečnosť prekladu ako jazykovej a kultúrnej praxe.]” Venutiho príručka *Translation changes everything: theory and practice* (2013), z ktorej je predchádzajúci citát, akoby našiel presné pokračovanie a priam naplnenie v knihe *Chvála odchýlok. Zároveň toto zameranie na preklad poézie a celého viacvrstvového poľa vedie k otázke, do akej miery sú skúmané, analyzované techniky prekladu (či aspoň pohľadu na preklad) prenosné do prekladu prózy alebo do prekladu ako klasického lingvistického a kultúrneho transferu? Ktoré z týchto, niekedy možno extravagantných, „neprototypových prístupov“ (s. 168-169), sú priamo využiteľné mimo poézie (napr. postupy Ch. Bernsteina).*

Ako z vyššie povedaného súhrnne vyplýva, habilitačná práca spĺňa všetky kritéria kladené na tento typ vedeckého žánru, a preto **odporúčam**, aby po úspešnej obhajobe bol Mgr. Ivane Hostovej, PhD. udelený vedecko-pedagogický titul docent v odbore prekladateľstvo a tlmočníctvo.

V Prešove 15. 1. 2026

doc. Mgr. et Mgr. Ján Gavura, PhD.

Inštitút slovakistiky a mediálnych štúdií
Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove
jan.gavura@unipo.sk